

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ ВПЛИВУ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто й обґрунтовано сутність та роль прибуткової господарської діяльності, її вплив на забезпечення одержання максимального обсягу прибутку підприємством.

В статье рассмотрены и обоснованы сущность и роль прибыльной хозяйственной деятельности, ее влияние на обеспечение получения максимального объема прибыли предприятием.

In the article and the essence and role of gainful economic activity, its impact on the software obtaining the maximum amount of profit now.

Ключові слова: господарська діяльність, підприємництво, прибутковість, прибуток, прибуткова діяльність підприємства.

Розвиток в Україні якісно нових форм економічних відносин, що базуються на ринкових принципах управління економікою, визначив для вітчизняних підприємств нові завдання щодо дієвості фінансового механізму забезпечення прибуткової діяльності, структурно-економічні умови якої визначаються та регулюються Конституцією України, Господарським, Податковим кодексами, чинними законами та нормативно-правовими актами.

Дослідження сутності господарської діяльності в аспекті наявності в ній ознак підприємництва супроводжується багатьма суперечностями як в теоретичній, так і в практичній площинах.

По-перше, чинне визначення підприємництва, що міститься в Господарському кодексі України, не досить вдало уточнило його дефініцію, яка була представлена в Законі України «Про підприємництво». Так, у ст. 42 Господарського кодексу України зазначено, що «підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [1, с.24]». Таким чином, в законодавстві юридично виокремлено важливі шість критеріїв підприємництва, а саме: самостійність, ініціативність, систематичність, присутність ризику, суб'єкт діяльності – підприємець, двояка мета – досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Слід зауважити, що більшість зазначених ознак підприємництва є науковим доробком підручників з економіки підприємств. Правовий зміст наведеної дефініції ставить рівність між поняттям господарської діяльності і підприємництва та чітко нівелює її ознаки як рушійної сили у використанні сконцентрованих ресурсів суб'єкта господарювання, що характеризують його потенційні можливості.

Настанова у визначенні підприємництва на його суб'єкта – підприємця вивірнює значення і практичну цінність даної дефініції, породжує тавтологію, оскільки її першочергове завдання якраз і полягає в тому, щоб визначити особу, на яку поширюється дія законодавчого акту. Адже визначення «діяльності» чітко стосується її суб'єкта, остільки нею стає будь-яка особа, що здійснює таку

діяльність.

Проблемам сутності господарської діяльності присвячені роботи таких вчених: П.Ф.Друкер, Л.А.Жук, І.Л.Жук, О.М.Неживець та інші.

З огляду на зазначене, метою даної статті є чітке відокремлення дефініції господарської діяльності та розгляд її як об'єкта впливу на забезпечення прибуткової діяльності підприємства.

Особливої уваги з позиції нашого дослідження заслуговує двояка мета підприємництва. Як відомо, досягнення економічних і соціальних результатів забезпечується отриманням прибутку. Тому двоїстість поставленої мети зменшує відповідальність суб'єкта господарювання у виконанні суспільних зобов'язань. Жодна діяльність, результат якої не підтверджується актом отримання прибутку і не ставить перед собою завдання щодо досягнення економічних і соціальних результатів, в ринкових умовах господарювання, не може бути господарською. Особливо з огляду на те, що прибуток є економічним результатом цього процесу.

До прийняття Податкового кодексу використовувалась дефініція господарської діяльності в Законі України «Про оподаткування прибутку підприємств». За термінологією згаданого закону, «...господарська діяльність – будь-яка діяльність особи, направлена на отримання доходу в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, у разі коли безпосередня участь такої особи в організації такої діяльності є регулярною, постійною та суттєвою. Під посередньою участю слід розуміти зазначену діяльність особи через свої постійні представництва, філіали, відділення, інші відокремлені підрозділи, а також через довірену особу, агента або будь-яку іншу особу, яка діє від імені та на користь першої особи [5]». Цим же Законом України, статтею 7.11 наводився перелік юридичних осіб, діяльність яких не передбачає одержання прибутку, згідно з нормами відповідних законів, і вважається неприбутковою. Тобто, Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» визначалось не тільки правову основу господарської діяльності, але й передбачено її прибуткову ознаку, забезпечення якої є обов'язком у діях суб'єкта господарювання, що не відзначено в дефініції господарської діяльності, яка дається Господарським кодексом. За статтею 3 зазначеного правового акту «...під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг виробничого характеру, що мають цінову визначеність. Господарська діяльність, що здійснюється для досягнення економічних і соціальних результатів та з метою одержання прибутку, є підприємництвом, а суб'єкти підприємництва є підприємцями [1, с.4]». За приписом параграфу 2 статті 3 Господарського кодексу «...господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна діяльність)» [1, с.4]. У новому Податковому кодексі трактування господарської діяльності не втрачає розуміння економічного результату, але й наближене до дефініції Господарського кодексу і трактується як «...діяльність особи, що пов'язана з виробництвом (виготовленням) та/або

реалізацією товарів виконанням робіт, наданням послуг, спрямована на отримання доходу і проводиться такою особою самостійно та/або через свої відокремлені підрозділи, а також через будь-яку іншу особу, що діє на користь першої особи, зокрема за договорами комісії, доручення та агентськими договорами [6]».

З огляду на законодавчі акти, більшість зазначених ознак господарської діяльності не виокремлюють підприємництво з-поміж низки суміжних об'єктів, що вимагають визначення, а навпаки – змішують його з абсолютно іншими за своєю природою явищами. Це обумовлюється тим, що в ринкових умовах визначальним критерієм є не тільки мета одержання прибутку, але й факт його отримання. Заслугує уваги критерій систематичності підприємництва, що стосується господарської діяльності. Відомо, коли ведуть мову про систематичність, зазвичай мають на увазі ситуацію із встановленням наявності або відсутності ознак підприємницької діяльності в діях громадянина. Оскільки легальна дефініція підприємництва є загальною, цей критерій за законами логіки необхідно й доводиться застосовувати і до діяльності юридичних осіб. Тому систематичність може бути визначальною ознакою підприємництва хіба що для цілей кваліфікації незаконних дій.

Таким чином, підсумовуючи трактування дефініції господарської діяльності, наведеної в основному законодавчому акті, відзначимо, що найбільш правильним як з позицій науки, так і з погляду практичних інтересів суб'єктів господарювання, було б визначення її як будь-якої діяльності, в результаті якої досягається забезпечення подальшого розвитку суб'єкта господарювання шляхом отримання прибутку від раціонального використання ресурсного потенціалу суб'єкта господарювання. Прибуток є результатом всієї господарської діяльності. Свідченням цьому є чинні національні Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), розроблені на основі міжнародних, у яких чітко аргументовані три види господарської діяльності підприємства і забезпечення прибутку.

Згідно з П(С)БО, трактування видів господарської діяльності здійснюється через призму звичайної і надзвичайної діяльності. Тільки звичайна діяльність визначається як сукупність таких видів діяльності:

- інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою еквівалентів грошових коштів [4];
- операційна діяльність – це основна діяльність, пов'язана із виробництвом та реалізацією продукції, виконаних робіт та надання послуг, що забезпечує основну частину його прибутку від звичайної діяльності [3];
- фінансова діяльність – не операційна діяльність підприємства, яка веде до змін розміру і складу власного та позичкового капіталу підприємства [4].

Керуючись дефініціями видів господарської діяльності чинних П(С)БО, слід констатувати, що тільки один її вид забезпечує отримання прибутку, а два інші створюють умови та доповнюють його отримання. Тому основна ознака дієвості

фінансового механізму забезпечення прибуткової діяльності підприємства – це створення умов для здійснення ним господарської діяльності та регулювання фінансових потоків цієї сфери.

У цьому контексті найбільш показовим є дослідження патріарха економічної науки Пітера Друкера. У своїй праці «Практика менеджменту» вчений цілком аргументовано стверджує, що бізнес неможливо визначити або пояснити з погляду прибутку: «Насправді, прибутковість – це не мета підприємства і підприємницької діяльності, а обмежувальний фактор цієї діяльності. Прибуток – це не пояснення, причина або логічне обґрунтування роботи підприємства і прийняття ділових рішень; точніше – це перевірка їхньої правильності й обґрунтованості. Навіть коли б у директорських кріслах сиділи не підприємці, а архангели, їх все одно хвилювала би прибутковість підприємства, незважаючи на їхню особисту незацікавленість в одержанні прибутку. Тому завдання будь-якого підприємства – не максимізація прибутку, а досягнення рівня прибутку достатнього, щоб покрити ризики господарської діяльності й у такий спосіб уникнути збитків» [2, с. 47-59].

Поставивши питання про те, у чому ж все-таки полягає мета бізнесу, Пітер Друкер відповідає наступним чином: «Мета бізнесу повинна полягати в суспільстві, оскільки підприємство є суспільним інститутом. Є тільки одне обґрунтоване визначення мети бізнесу – створювати споживача». Зрозуміло, що трактування господарської діяльності, її організації для ведення бізнесу, пов'язана зі «створенням споживача» є науковим обґрунтуванням автора. Водночас слід підкреслити, що прибуток, завдяки властивій йому конкретності, здатний виконувати прагматичні завдання щодо мети розвитку суб'єкта господарювання.

Роль і значення прибуткової господарської діяльності підприємства ілюструє рис. 1.

Рис. 1. Прибуткова господарська діяльність в системі реалізації мети функціонування підприємства

Дослідження природи господарської діяльності у тому випадку, коли вона здійснюється підприємством, завжди є актом своєрідної рефлексії. Тому господарська діяльність в аспекті наявності у ній «прибуткової» мети в основному

є підприємницькою, тобто суб'єкт, який здійснює таку діяльність, в загальному старається організувати її таким чином, щоб доходи перевищували витрати, не позбавляючи себе можливості забезпечувати свій належний фінансовий добробут. Як вже зазначалось, прибуток в основному виконує функцію захисту діяльності від можливих майбутніх збитків. А фінансово слабе підприємство ніколи не зможе ефективно виконувати покладені на нього статутні обов'язки

Господарська діяльність не тільки може, але й, як правило, є підприємницькою. Саме ознаки підприємливості забезпечують її прибуткову спрямованість. Адже тільки здійснюючи діяльність на прибутковій основі, підприємство може направляти частину отриманого прибутку для забезпечення суспільних потреб, мати соціальну спрямованість, згідно з вимогами Конституції України. Видається, що ідеальним варіантом для суб'єктів господарювання стало визнання статтею 3 Господарського кодексу України господарської діяльності підприємництвом, «...а суб'єкти підприємництва – підприємцями». Господарська діяльність може здійснюватись і без мети одержання прибутку (некомерційна господарська діяльність) [1, с.3].

Таким чином, цілеспрямована дієвість фінансового механізму забезпечення прибуткової діяльності підприємства відбувається в тісному взаємозв'язку всіх його складових елементів, дія яких керується фінансовою політикою підприємства, а результат характеризують показники економічної ефективності. Обґрунтування дієвості фінансового механізму забезпечення прибуткової діяльності підприємства є підставою для обґрунтування поняття прибуткової господарської діяльності як будь-якого її виду здійснення, результатом операцій якого досягається забезпечення подальшого розвитку підприємства шляхом отримання прибутку від раціонального використання ресурсного потенціалу. Прибуток відображає взаємозв'язок всіх видів господарської діяльності. Отримання прибутку є фінансовим результатом господарської діяльності підприємства, оскільки засвідчує рівень використання авансованих фінансових ресурсів в її сферу та можливість подальшого нарощування власного капіталу і формує стимулювання інвестицій в цю сферу діяльності. Навіть збитковість підприємства висвітлює помилки та прорахунки щодо використання засобів виробництва, праці, фінансових ресурсів, організації діяльності.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс [Текст] : офіц.. текст : за станом на 20 січня 2007 р. – Х. : Одиссей, 2007. – 240 с.
2. Друкер П. Ф. Практика менеджменту [Текст] / П. Ф. Друкер; пер. с англ.: – М.: Издательский дом «Вильямс», 2003. – 350с.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» [Текст] [затверджено Наказом Міністерства фінансів України : офіц.. текст : за станом на 9.12.2011 р.] – К. : Парламентське вид-во, 2011 . № 87.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 4 «Звіт про рух грошових коштів» [Текст] [затверджено наказом Міністерства фінансів України : офіц.. текст : за станом на 9.12.2011 р.] – К. : Парламентське вид-во, 2011 . № 87.
5. Про оподаткування прибутку підприємств [Текст] [закон України: офіц. текст : Відомості Верховної Ради України] – 1997. – № 27. – 181 с.
6. Податковий кодекс України <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>